

Problemàtica de la traducció anglès-català en textos informàtics

Quico Llach i Xavier Rull

1. Introducció

La traducció anglès-català presenta unes dificultats concretes, degudes a les diferències gramaticals entre les dues llengües. Per exemple, en anglès un mateix mot pot tenir diverses funcions gramaticals; en català, en canvi, per a aquestes mateixes funcions gramaticals usem formes distintes, ja que disposem de terminacions verbals i sufixos¹.

En aquest article exposem els criteris que fem servir a Softcatalà en les traduccions de textos informàtics al català² i fem veure quins són els problemes més habituals, quina és l'opció que hem pres i per què. Creiem que aquests apunts poden ser útils per a altres traduccions semblants (cal tenir present que les qüestions que detallem solen ser comunes a totes les traduccions més o menys tècniques)³.

2. Les formes verbals

Com se sap, a diferència del català i altres idiomes europeus, la conjugació dels verbs anglesos és reduïda, de manera que hom depèn totalment del context per a esbrinar el sentit exacte de la frase. En el cas de textos llargs (en una novel·la o en unes instruccions d'ús d'un aparell, per exemple) el context té prou entitat, cosa que permet d'interpretar correctament el valor gramatical de cada mot. Però en el llenguatge informàtic els missatges i les instruccions solen ser molt breus i, per tant, disposem de molt poc context per a interpretar-los.

Per exemple: un segment com *delete file* pot ser un missatge que l'ordinador adreça a l'usuari (llavors equivaldria, més o menys, a *suprimiu el fitxer*) o bé el text que apareix en un botó sobre el qual s'ha de picar amb el ratolí (llavors equivaldria, més o menys, a *per suprimir els fitxers*). En aquest cas el context és de caràcter visual i no pas

de caràcter textual: el lloc on es troba el text és el que realment indica què significa. Com es pot deduir, la traducció s'ha de fer gairebé sempre tenint present l'estructura del programa informàtic i, sobretot, elements de diàleg com ara les finestres, els missatges que el programa dona i les opcions que ofereix.

A més, cal decidir si els missatges –que posem sempre en imperatiu– són instruccions adreçades a l'usuari (cas en què utilitzem la segona persona del plural, *vós*) o bé són ordres que l'usuari dona a l'ordinador perquè faci tal o tal altra cosa (segona persona del singular, *tu*)⁴. Afortunadament, tot sovint el mateix verb ens dona una idea del tipus de missatge de què es tracta; per exemple, els verbs *to choose* 'triare, escollir' o *to select* 'seleccionar' indiquen clarament que el missatge va adreçat a l'usuari, atès que l'ordinador normalment no tria ni selecciona res; en canvi, el verb *to search* ' cercar' queda habitualment reservat per a ordres donades a l'ordinador, ja que és ell qui ha de fer la feina de cerca. Així,

Select an option

Selecciona una opció (l'ordinador s'adreça a l'usuari i li demana que n'esculli una)

Search file

Cerca el fitxer (text d'un botó mitjançant el qual l'usuari pot encomanar a l'ordinador que faci una cerca)

3. El pretèrit

En català, el passat presenta més matisos que en anglès. Per això, en principi qualsevol passat anglès (en *-ed*) pot equivaler a qualsevol pretèrit (*va fer, ha fet, feia*) i al participi de passat (*fet*). Així, un missatge com:

Connection interrupted at 18:45 PM

pot traduir-se, d'entrada, per aquestes tres possibilitats:

La connexió va tallar-se a les 18:45 PM
La connexió s'ha tallat a les 18:45 PM
Connexió tallada a (o des de) les 18:45 PM

En la llengua general, l'ús d'un pretèrit o de l'altre depèn de l'*hodiernitat*, això és, de la ubicació temporal dels fets (dins i fora de la unitat temporal en què ens trobem)⁵. Per això, en teoria hauria de ser *la connexió es va tallar* si la interrupció és del dia abans, i *la connexió s'ha tallat* si la interrupció és del mateix dia.

Però això és imprevisible: caldria saber quan l'usuari llegirà el missatge (si el mateix dia de la desconnexió o un altre). Per això hem optat per prescindir del pretèrit perfect (*va + infinitiu*) i emprar sistemàticament el pretèrit indefinit (*haver + participi*), ja que, al capdavall, si s'interromp la connexió, el missatge que mostra l'ordinador es refereix a un fet que, als ulls de l'usuari, té lloc en un espai temporal dins el marc d'hodiernitat (el procés que s'ha interromput és el marc mateix).

Cal tenir present, també, que la construcció amb el verb auxiliar *to be* (equivalent als verbs catalans *ser* i *estar*) + participi (en *-ed*) pot equivaler tant al pretèrit indefinit (*ha fet*) com al pretèrit perfect (*va ser fet*). Cal determinar quin dels dos temps és l'adequat (generalment és l'indefinit):

Printing software **was installed**

*El programa d'impressió es **va instal·lar**
El programa d'impressió **s'ha instal·lat**

4. El gerundi en *-ing*⁶

En anglès, la forma verbal en *-ing* té diversos usos: com a gerundi (emprat en els temps compostos), com a adjectiu i com a substantiu d'acció:

We **are editing** ('editem'; literalment, 'estem editant')

This is an **editing** program ('això és un pro-

¹ Vegeu, a tall d'exemple, la traducció al català de la novel·la *Mil nou-cents vuitanta-quatre* de George Orwell (Edicions 62 - Destino). El traductor fa explícita (p. 313) la dificultat de traduir certes solucions gramaticals de l'anglès en la Novoparla (p.e., que *taste* tant pot voler dir *tast* com *tastar*).

² Softcatalà és una associació sense ànim de lucre que es dedica a traduir programes informàtics al català. Per a més informació, vegeu l'article de Quico Llach «Softcatalà: el programari en català a la Xarxa» (*Llengua Nacional*, 37, p. 30).

³ Els criteris de traducció de Softcatalà es poden consultar sencers a la *Guia d'estil*, que es pot trobar a Internet: <<http://www.softcatala.org/proyectos/eines/guiaestil/guiaestil.htm>>. El Termcat ha publicat també uns criteris per a la localització de productes informàtics, que es poden consultar a <http://www.termcat.es/termcat/criteris/loc_inf.pdf>.

⁴ Vegeu, al punt 7, algunes explicacions sobre la tria de persona.

⁵ La frase *Avui he menjat carn i ahir vaig menjar peix* es construeix amb dos temps verbals distintes (*he menjat* i *vaig menjar*), tot i referir-se sempre al passat, perquè en el primer cas l'acció té lloc dins el marc en què ens trobem (el dia d'avui), i en el segon cas l'acció té lloc fora d'aquest marc (el dia anterior al d'avui). El marc bàsic sol ser el dia –d'aquí que el terme tècnic sigui *hodiernitat*–, però pot ser qualsevol altre: la setmana, l'any (*Enguany hem anat a Praga i l'any passat vam anar a Londres*), etc. L'ús d'un pretèrit o d'un altre varia del català a l'espanyol. Per exemple, allà on el català sols pot dir *Avui ja he dinat: podem anar-nos-en*, en espanyol pot ser *Hoy ya he comido: podemos irnos*, però també *Hoy ya comi: podemos irnos* (en català no es diu **Avui ja vaig menjar*). Per això, en espanyol l'exemple reportat també podria ser *La conexión se cortaba a las 18:30 PM* (a part de se *cortó* i *se ha cortado*).

grama d'edició')
Editing is very laborious ('l'edició és molt entretinguda')

Message **is printing** ('el missatge s'està imprimint')

Printing software was installed ('el programari d'impressió s'ha instal·lat')

Printing is in process (literalment, 'la impressió està en procés')

En aquests exemples el context textual és prou desambiguador; però quan no n'hi ha (p.e., el segment *editing program* aïllat pot ser *programa d'edició* o *edició del programa*) cal recórrer de nou al context visual.

Els problemes gramaticals concrets del gerundi són bàsicament quatre:

1. Hi ha el cas dels missatges que indiquen que una operació s'està duent a terme (o quin és l'estat d'una operació):

Printing
 Downloading files

Hem recomanat de traduir-ho per tota la perífrasi sencera, amb *estar*:

S'està imprimint
 *Imprimint-se
 S'estan descarregant els fitxers
 *Descarregant-se els fitxers

2. Per a traduir una forma en *-ing* en posició inicial absoluta, sovint sona més natural l'infinitiu que no pas el substantiu d'acció:

Editing is very laborious
 ~L'**edició** és molt entretinguda
Editar és molt entretingut

Compressing this folder may save disk space

~La **compressió** d'aquesta carpeta pot estalviar espai de disc

Comprimir aquesta carpeta pot estalviar espai de disc

3. Quan el gerundi s'acompanya de la partícula *when*, que indica el que podem anomenar una *acció marc simultània* (és a dir, una acció durant la qual passa una altra cosa), recomanem de traduir-lo amb la construcció *en + infinitiu*:

An error has occurred **when reading** mail
 S'ha produït un error **en llegir** el correu

Bookmarks are saved **when leaving** the program
 Les adreces d'interès es desen **en sortir** del programa

Be careful **when entering** your password

Aneu amb compte **en introduir** la contrasenya

Aquesta construcció pot sonar, en algun cas, un pèl forçada, ja que *en + infinitiu* s'aplica a accions puntuals o de durada breu (*en arribar va trucar-me* 'en el moment d'arribar, just quan va haver arribat'), i no pas a accions duratives (*~en passejar va trobar-lo* 'quan passejava'), i, per tant, correm el risc que alguna frase grinyoli (per exemple, *~en imprimir* 'mentre imprimia')⁷.

Per a evitar aquest problema, s'hauria pogut resoldre amb *quan* (o fins i tot *mentre*, segons el cas) i el verb conjugat, una fórmula que sona natural en tots els contextos:

Les adreces d'interès es desen **quan surts** del programa
 Aneu amb compte **quan introduïu** la contrasenya.

Ara bé, aquesta altra opció presenta problemes. Per exemple, segons el context s'hauria de posar algunes vegades en subjuntiu i d'altres en indicatiu, o bé fins i tot en passat:

S'ha produït un error **quan llegies** el correu
 Les adreces d'interès es desaran **quan surtis** del programa

Alhora, algun cop no sabem quin és el subjecte del verb (l'usuari, l'ordinador, el programa), i, per tant, tampoc no sabem quina forma verbal hi ha d'anar:

S'ha produït un error **quan llegieu** el correu (l'usuari llegia un missatge)

S'ha produït un error **quan llegia** el correu (el programa que gestiona correu llegia un missatge)

Posant-hi *en + infinitiu*, ens estalviem tots aquests problemes, ja que és una forma verbal atemporal i apersonal: tan sols indica una acció simultània, que és el que ens interessa. D'altra banda, en els missatges informàtics la construcció *when + gerundi* generalment indica una acció puntual o bé de durada breu i, per tant, gairebé sempre la construcció *en + infinitiu* s'hi adiu.

4. Atès que el gerundi expressa una acció, no pot usar-se com si fos un adjectiu (és a dir, amb valor estàtic)⁸, i en certs casos és aconsellable traduir-lo en present anteposant-hi la conjunció *que*:

The file **containing** the documentation is in...

El fitxer **que conté** la documentació és a...

See the webpage **showing** this problem at...

Vegeu la pàgina web **que mostra** aquest problema a... (o **en què es mostra**...)

CD **including** English version

CD **que inclou** la versió anglesa (o **amb** versió anglesa)

5. La veu passiva

L'anglès fa un ús de la veu passiva molt més habitual que el català. Cal tenir present que els pronoms *es* i *hom*, que en català permeten de construir frases impersonals (habituals en textos acadèmics, per exemple), són desconeguts en anglès.

Generalment és millor passar la veu passiva a la veu activa, sovint utilitzant l'estil impersonal (amb el pronom *es*):

Your signature **is not displayed**, but **is added** to the message when the message **is sent**.
 ~La signatura **no és visualitzada**, però **és afegida** al missatge quan **és enviat**.
 La signatura **no es visualitza**, però **s'afegeix** al missatge quan **s'envia**.

Això no vol dir que no puguem utilitzar la veu passiva quan calgui:

This program **has been written** by X.
 ~Aquest programa **l'ha escrit** X.
 Aquest programa **ha estat escrit** per X.

6. Construccions complement + substantiu

En anglès, els complements del nom generalment es posen davant el substantiu (complement + substantiu). D'entrada, aquesta construcció no presenta gaires problemes: *text file* es tradueix per *fitxer de text* i en cap cas no es pot traduir per *text del fitxer*, atès que sabem que *text* és el complement (perquè és al davant) i que *file* és el substantiu⁹.

No obstant això, en anglès molts infinitius *-i*, per tant, altres formes del verb— tenen la mateixa forma que els seus substantius corresponents¹⁰. I, atesa la seva facilitat per substantivar altres partícules, no sempre és fàcil determinar el tipus de frase amb què ens trobem, sobretot si tenim en compte que sovint no hi ha preposicions ni articles que ens hi ajudin; és a dir, no sabem si ens trobem davant una construcció substantiu + substantiu o

⁶ Aquí no tractem altres problemes del sufix *-ing*, com ara l'ús que se'n fa popularment per a indicar 'acció' en mots com *pènging* 'el fet de penjar-se un ordinador'. Per a més informació, vegeu l'article de David Casellas «-Ing: l'aparició d'un nou sufix?» (*Llengua Nacional*, núm. 34, p. 20).

⁷ Sembla que sols admet durativitat quan té el sentit causal (*Si, en examinar les dades, veieu que hi ha irregularitats, notifiqueu-ho*). Val a dir que no hem trobat cap referència sobre aquesta restricció en cap gramàtica que hem consultat (Francesc de Borja Moll, *Gramàtica catalana*, Moll, 1968; p. 203; Josep Rúaix, *Català complet*, volum 3, Rúaix, 1998, p. 252; Josep M. Mestres et al., *Manual d'estil*, Eumo, 1995, p. 732; Antoni M. Badia i Margarit, *Gramàtica catalana*, Enciclopèdia Catalana, 1994, p. 212 i p. 670; Josep Lacreu, *Manual d'ús de l'estàndard oral*, Universitat de València, 1990—tampoc en la 3a ed., del 1996—; Pompeu Fabra, *Gramàtica catalana*, Teide, 1956, p. 86). Tan sols en alguna obra hi ha pistes sobre aquesta limitació. Per exemple, segons *El llibre de la llengua catalana* (Jordi Badia et al., Castellnou, 1997, p. 297) la preposició *en* amb infinitiu indica «simple precedència—(quasi) simultaneïtat o procedència immediata—[...]». El *Diccionari de la llengua catalana* (3a ed., Enciclopèdia Catalana, 1993, s.v. *en*, acc. 4) explicita que «davant un infinitiu, [en] expressa relacions circumstancials que denoten precedència immediata o causalitat».

⁸ Aquest ús estàtic és compartit per l'espanyol (*texto incluyendo...*), però en català es considera incorrecte (Josep Lacreu, *Manual d'ús de l'estàndard oral*, Universitat de València, 1990, 1a ed., p. 234).

bé davant una construcció verb + substantiu. Així, en construccions com ara *download manager* tenim dues traduccions possibles:

- Cas que *download* sigui substantiu ('baixada, descàrrega'), és el complement de la frase, atès que va al davant, i per tant s'ha de traduir per *gestor de baixades* (o *gestor de descàrregues*).
- Cas que *download* sigui verb ('baixar, descarregar'), ens trobem davant una forma en imperatiu i per tant s'ha de traduir per *baixeu* (o *descarregueu*) el *gestor*.

Un cop més, en casos com aquest depenem totalment del context visual: si aquesta frase apareix en un menú podem deduir que és una ordre que l'usuari dona a l'ordinador, de manera que cal triar la segona opció (en segona persona del singular): *baixa el gestor*. En canvi, si es troba en un text en què es parla de diferents aplicacions informàtiques, es pot inferir que s'ha d'utilitzar la primera opció: *gestor de baixades*¹¹.

7. El tractament

En anglès, el tractament que es dona a tothom és el mateix, *you*, tant si és singular com plural. Per tant, *you* es pot traduir per *tu*, *vós*, *vosaltres*, *vostè* o *vostès*. En els originals en anglès no tenim cap referent pel que fa al tractament i, per tant, a Softcatalà hem optat per utilitzar persones diferents segons qui sigui l'emissor i qui sigui el destinatari.

Així, hem optat per la segona persona del singular (equivalent a *tu*) quan l'usuari s'adreça a l'ordinador:

Desa; Imprimeix; Retalla; Copia;
Enganxa (instruccions)

De la seva banda, hem optat per la segona persona del plural (equivalent a *vós* i *vosaltres*) sempre que l'ordinador, d'una manera o altra, s'adreça a l'usuari:

Espereu-vos un moment
Seleccioneu una opció
Torneu-ho a intentar
Deseu l'arxiu

Hem refusat l'ús de l'infinitiu per a aquests casos (~*desar*, ~*retallar*, etc.), que trobem en espanyol¹², ja que hi apliquem la recomanació que diu que les ordres no s'han d'expressar amb infinitiu, sinó amb imperatiu (~*empènyer* [rètol d'una porta] ha de ser

empenyeu; ~*emplenar el formulari* ha de ser *empleneu el formulari*; etc.).

Les raons per les quals hem triat la segona persona del plural (*vós* o *vosaltres*) en comptes de la tercera persona (*vostè* o *vostès*) són diverses:

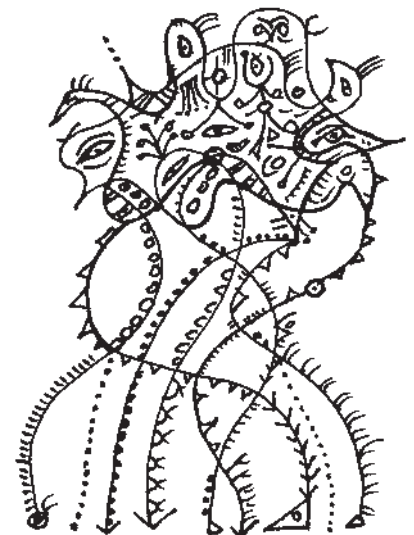
1. En primer lloc, la segona persona del plural és un tractament prou neutre, que permet d'adreçar-se a un ventall ampli de persones: des dels usuaris més joves (la nostra intenció és que hi interpretin *vosaltres*) fins als usuaris del sector econòmic, com ara administratius o banquers (la nostra intenció és que hi interpretin *vós*). Si optéssim pel singular, ens trobaríem amb el dilema d'haver d'escollir entre el tractament de *tu* (apropiat per al jovent, però inapropiat per als clients d'una asseguradora que treballa en línia, posem per cas) i *vostè* (que té el mateix problema, però a la inversa). En resum: *vós* té molta versatilitat, ja que permet d'adreçar-se alhora informalment a uns usuaris (el jovent) i formalment a uns altres (el món empresarial i l'administració pública).

2. En segon lloc, el plural és vàlid, tant si hi ha un sol usuari com si n'hi ha diversos. Per exemple, hi ha entorns de treball que permeten que diversos usuaris treballin en línia i alhora sobre els mateixos arxius. Si el programa que ho gestiona ha d'enviar un missatge alhora a tots els usuaris és preferible que ho faci en plural (per exemple, *deseu tots els arxius i sortiu del sistema*). Si ho fes en singular (*desa i surt*) semblaria que només s'adreça a un usuari, i, per tant, és poc adequat. A la inversa aquest problema no hi és: *deseu* i *sortiu* poden servir per a adreçar-se a un sol usuari.

3. En tercer lloc, ens estalviem problemes d'identificació amb el model de llengua. Efectivament, si s'empra la tercera persona (*vostè*), les formes en subjuntiu poden ser, normativa en mà, tant en *-i* (*esperis*, *faci*) com en *-a/e* (*espereis*, *faça*). Tenint en compte que els missatges que dona el programa solen ser en imperatiu i que l'imperatiu té moltes formes en subjuntiu (*espera*, *no s'espera*), ens trobaríem que, tant si escollim una forma com una altra, una part dels parlants no s'hi sentirien identificats. Acceptarien els internautes d'Osona un missatge com *imprimisca* al seu navegador? Acceptaria un ajuntament valencià un gestor d'arxius amb un missatge com *imprimeixi*? L'ús de la segona persona, *imprimeix*, ens estalvia aquest problema.

4. En quart lloc, *vós* és la forma tra-

dicional catalana d'adreçar-se de manera respectuosa a un desconegut. Per això, hem optat –com han fet altres entitats– per usar *vós* en els missatges neutres i adreçats en principi a qualsevol persona.◆

⁹ En aquest apartat s'hi podria incloure el *genitiu saxó* ('s), un recurs gramatical equivalent al possessiu. Val a dir, però, que és una construcció que en textos informàtics apareix molt poc, i que per norma no presenta cap problema, ja que es tradueix per *de*.

¹⁰ És el mateix procés que fa que en català hi hagi parells com *salt/saltar*, *tast/tastar*, *botl/botar*, *crit/cridar*, *trenc/trencar*, etc. En català, però, tenim més terminacions morfològiques (-a de femení, -r d'infinitiu, -o de primera persona, -s de plural, etc.); això fa la sensació que hi ha dos mots diferents (*tast* i *tastar*) i que en anglès –que té menys terminacions– hi ha un sol mot amb dues funcions gramaticals (*taste*).

¹¹ Un cas similar amb gerundi podria ser *running processes*, que es pot traduir per *s'estan executant els processos* o bé per *processos que s'executen*. Vegeu l'apartat 4.

¹² També es troba en alguna traducció de programari al català que no ha fet Softcatalà.